

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE
**ODPRAVLJANJE POSLEDIC EPIDEMIJE: ZAPOSLENI NA
ČAKANJU V IZBRANEM GOSTINSKEM PODJETJU**

Ljubljana, junij 2022

NINA ŽDRALOVIĆ

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Nina Ždralović, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Odpravljanje posledic epidemije: zaposleni na čakanju v izbranem gostinskem podjetju, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem viš. pred. mag. Aleksandrom Igličarjem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: Nina Ždralović

KAZALO

UVOD	1
1 EPIDEMIJA KORONAVIRUSNE BOLEZNI COVID-19	2
2 SPREJETI UKREPI ZARADI EPIDEMIJE KORONAVIRUSNE BOLEZNI COVID-19	4
2.1 Sprejeti ukrepi zaradi epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 za gostinstvo.....	4
2.2 Sprejeti ukrepi za omilitev posledic epidemije: nadomestilo plač zaposlenim na začasnem čakanju na delo doma	5
2.2.1 Povračilo nadomestila plač zaposlenim na začasnem čakanju na delo doma in oprostitev plačila prispevkov	6
3 VPLIV UKREPOV EPIDEMIJE KORONAVIRUSNE BOLEZNI COVID-19 NA IZBRANO GOSTINSKO PODJETJE	8
3.1 Predstavitev podjetja	8
3.2 Vpliv prvega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje.....	9
3.3 Vpliv drugega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje.....	10
3.4 Vpliv tretjega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje.....	11
3.5 Vpliv četrtega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje.....	12
3.6 Vpliv petega in šestega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje.....	14
4 POSLOVNI IZID IZBRANEGA PODJETJA V LETU 2019 IN LETU 2020.....	15
4.1 Končni strošek plač v letu 2019 in 2020	16
4.2 Možni scenariji za izbrano podjetje v primeru, da država ne bi omilila ukrepov.....	18
SKLEP	19
LITERATURA IN VIRI	21

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število registriranih brezposelnih oseb po mesecih v letu 2019 in 2020.....	3
---	---

Tabela 2: Stroški plač za marec in april 2020.....	10
Tabela 3: Stroški plač za mesec maj 2020.....	11
Tabela 4: Stroški plač za mesec junij 2020.....	12
Tabela 5: Strošek plač za mesec julij, avgust, september in oktober 2020.....	13
Tabela 6: Strošek plač v mesecu novembru in decembru 2020.....	15
Tabela 7: Poslovni izid podjetja v letu 2019 in 2020	16
Tabela 8: Strošek plač v breme podjetja v letu 2019.....	17
Tabela 9: Strošek plač v breme podjetja v letu 2020.....	17

SEZNAM KRATIC

RS – Republika Slovenija

ZIUZEOP – Zakon o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo

ZIUZEOP-A – Zakon o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo

UVOD

Decembra leta 2019 je v kitajskem mestu Vuhan izbruhnila bolezen, ki jo povzroča novi koronavirus. Le-ta se je zelo hitro širila po drugih kitajskih regijah in po vsem svetu. Takrat je Svetovna zdravstvena organizacija uradno priznala novi korona virus, ki se imenuje SARS-CoV-2 in bolezen, ki jo povzroča COVID-19 (Svet EU in Evropski svet, brez datuma).

Virus se je hitro širil po svetu, pri nas smo se s prvo okužbo srečali 4. marca 2020. Zaradi hitrega širjenja je Vlada Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) razglasila epidemijo 12. marca 2020 ob 18. uri, s skupnimi 96 primeri okužbe v obdobju od 4. marca 2020 do 12. marca 2020 (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020a).

Oblasti so sprejele različne ukrepe za omejitev širjenja epidemije, ki so jih glede na epidemiološko sliko v državi dodajale oziroma sproščale. Nekateri izmed njih so (LEXPERA d. o. o., 2020a):

- prepoved obiskov v bolnišnicah in domovih za starejše,
- prepoved javnih prireditev v zaprtih prostorih,
- prekinitev izvajanja nenujnih preventivnih zdravstvenih storitev,
- zaprtje kulturnih ustanov in knjižnic,
- zaprtje varstveno-izobraževalnih ustanov (šole so zato uvedle pouk na daljavo), nenujnih prodajaln in lokalov,
- prepoved javnega prevoza potnikov,
- prepoved zbiranja in gibanja na javnih površinah (izjeme: dostop do službe, bolnišnic, lekarn in najbližje trgovine z živili),
- omejevanje prehoda na meji z Italijo,
- prepoved gibanja med občinami (izjeme: prihod na delo, nega družinskih članov opravljanje kmetijskih dejavnosti),
- delo na domu.

Zaključna strokovna naloga temelji na tem, kako se je izbrano gostinsko podjetje spopadalo s spremembami in omejitvami v poslovanju, ki jih je sprejela Vlada RS, da bi zajezila epidemijo koronavirusne bolezni COVID-19. Zanima me, kakšne pakete je Vlada sprejemala in kaj so ti vključevali ter kako je vsa ta pomoč vplivala na eno izmed najbolj ranjenih panog – gostinstvo. Osredotočam se na ukrep začasnega čakanja na delo.

Cilj zaključne strokovne naloge je ugotoviti, koliko so ukrepi Vlade RS pomagali izbranemu gostinskemu podjetju v letu 2020. To naredim tako, da primerjam poslovni izid iz leta 2020 z letom 2019. Najbolj se osredotočim na stroške zaposlenih in na to, kakšen bi bil končni strošek zaposlenih v primeru, da država ne bi ponudila te pomoči.

Z nalogo bi rada поблиžje spoznala ukrepe države, da lahko oblikujem svoje mnenje o protikoronskih ukrepih in koliko so bili dejansko koristni za gostinska podjetja. Naloga je razdeljena na tri glavna poglavja. Prvo je namenjeno predstavitvi značilnosti epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 in njenemu vplivu na gospodarstvo, v drugem poglavju je opisano, kako je epidemija vplivala na gostinstvo, tretje poglavje je namenjeno izbranemu gostinskemu podjetju in vsem protikoronskim paketom, do katerih je bilo upravičeno. V četrtem poglavju na temelju vseh pridobljenih podatkov naredim scenarij, kako bi se izbrano podjetje odzvalo v primeru, če država ne bi ponudila pomoči za boj proti COVIDU-19.

Ker je vpliv COVIDA-19 na poslovanje izbranega podjetja še vedno aktualen, sem se odločila, da v svoji zaključni nalogi opišem tudi leto 2020. To leto pa potem za primerjavo primerjam z letom 2019, ko je podjetje poslovalo brez omejitev države.

1 EPIDEMIJA KORONAVIRUSNE BOLEZNI COVID-19

Vse se je začelo decembra 2019 v Vuhanu na Kitajskem, kjer so zaznali več primerov pljučnic. Hitro so ugotovili, da se bolezen ne zdravi na enak način kot do sedaj poznano pljučnico. Začelo se je pospešeno preiskovanje novo nastalega virusa in tako so kmalu potrdili okužbo z novim koronavirusom in ga poimenovali SARS-CoV-2. Bolezen, ki jo ta virus povzroča, je COVID-19 (Nacionalni inštitut za javno zdravje, brez datuma).

Virus povzroča slabo počutje, nahod, utrujenost, kašelj, vročino in pri težjih oblikah tudi občutek pomanjkanja zraka ter bolečino v pljučih. Pri nas smo prvo okužbo potrdili 4. marca 2020. Epidemiološka slika v državi se spremlja s testiranjem vseh ljudi z omenjenimi simptomi (PCR-test) in hitrimi antigenski testi na dnevni oziroma tedenski ravni. Na temelju števila okuženih se sprejemajo in prilagajajo ukrepi za zajezitev širjenja bolezni (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2021a).

V Sloveniji smo 12. marca 2020, s skupnimi 96 primeri okužbe, uradno razglasili epidemijo. Takrat smo se vsi začeli zavedati resnosti situacije, in z namenom preprečevanja širjenja okužb je Vlada RS sprejela nekaj zgoraj opisanih ukrepov.

Vsa ta zaprtja so negativno vplivala na gospodarstvo v državi. Veliko ljudi je začelo delati od doma, nekateri so ostali brez zaposlitve. Ukrepi so vplivali predvsem na gostinstvo in turizem, saj je večina zaposlenih v tej panogi bila primorana samodejno ostati doma.

Za primerjavo sem se odločila raziskati registrirano brezposelnost v Sloveniji. Da lahko podatke med seboj lažje primerjam, sem izračunala razliko brezposelnosti v odstotkih.

Iz tabele 1 je razvidno, da se brezposelnost ni takoj povečala, vendar postopoma in počasi. Epidemija se je pri nas začela 12. marca 2020, in kot lahko vidimo, se je v marcu 2020 glede na marec 2019 brezposelnost povečala za 1,73 %. Največji porast brezposelnosti je bil iz

meseca marca 2020 s 77.855 brezposelnih oseb, sledi mu april 2020, ko se je ta številka povečala za več kot 10.000 oseb, in sicer na 88.648 oseb.

Tabela 1: Število registriranih brezposelnih oseb po mesecih v letu 2019 in 2020

Mesec	2019 v EUR	2020 v EUR	Razlika brezposelnosti v %
Januar	82.791	79.841	-3,56
Februar	80.755	77.484	-4,05
Marec	76.533	77.855	1,73
April	73.965	88.648	19,85
Maj	72.012	90.415	25,56
Junij	70.747	89.377	26,33
Julij	71.850	89.397	24,42
Avgust	71.544	88.172	23,24
September	69.834	83.766	19,95
Oktober	72.416	83.654	15,52
November	72.395	84.139	16,22
December	75.292	87.283	15,93

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (brez datuma).

Na Zavodu RS za zaposlovanje je bilo na začetku epidemije opaženo močno povečanje prijav brezposelnih oseb, zmanjšali sta se povpraševanje po delavcih in zaposlovanje brezposelnih oseb. Najbolj prizadete panoge so bile gostinstvo, promet, turizem, trgovine in predelovalne dejavnosti. Raziskava Zavoda RS za zaposlovanje je ugotovila, da je največ na novo prijavljenih brezposelnih tistih, ki so prej delali v gostinstvu. Marca in aprila 2019 je bilo brezposelnih 721 oseb, ki so svoje zadnje delo opravljale v gostinstvu, v istih mesecih v letu 2020 pa 4.015 oseb, kar predstavlja 456,9 % več brezposelnih oseb v tej dejavnosti kot v letu 2019 (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, brez datuma b).

Maja in junija je brezposelnost naraščala in do konca junija 2020 je bilo na Zavodu RS za zaposlovanje registriranih 89.377 oseb, kar je za 26,3 % več kot junija 2019. Meseca junija 2020 je bila epidemija preklicana in zato so se takrat sprostila nova delovna mesta. V juniju 2020 je bilo prostih 10.519 delovnih mest, kar predstavlja 44,5 % več kot maja 2020 in 13 % manj kot junija 2019 (Jenko, 2020a).

Junija 2020 je bilo število brezposelnih največje in od takrat dalje se je to število manjšalo do vključno oktobra 2020, kot je prikazano v tabeli 1. Novembra, ko se je začel drugi val epidemije (18. oktober 2020), se je brezposelnost povečala. Če pogledamo celoto, vidimo, da je bil leta 2020 največji porast brezposelnih v mesecu maju, kasneje se je ta številka začela, s pomočjo protikoronskih ukrepov, nižati (avtor Jenko, 2020b).

2 SPREJETI UKREPI ZARADI EPIDEMIJE KORONAVIRUSNE BOLEZNI COVID-19

Vlada je 16. marca 2020 ob 00.00 uri sprejela odlok o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v RS. Pod to štejemo (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020h):

- gostinske storitve,
- nastanitvene storitve,
- velnes storitve,
- športno-rekreacijske storitve,
- kinematografske storitve,
- kulturne storitve,
- frizerske storitve,
- kozmetične storitve,
- pedikerske storitve,
- storitve iger na srečo in druge podobne storitve.

Iz te prepovedi so izvzete prodajalne z živili, vključno s prodajo kmetijskih pridelkov na kmetijah, lekarne, prodajalne z ortopedskimi in medicinskimi pripomočki, programi za vrtove in kmetijstvo v prodajalnah, bencinske črpalke, banke, pošte, dostavne službe, kioski in trafike za prodajo revij ter časopisov, vse druge nujne storitve za zagotavljanje javnega zdravja in varnosti ter tisti ponudniki blaga in storitev, ki poslujejo na daljavo. Te vse izjeme, ki so kljub odloku Vlade RS lahko poslovale in imele fizični stik s strankami, so morale upoštevati priporočilo Nacionalnega inštituta za zdravje glede števila potrošnikov, ki so lahko naenkrat prisotni v nekem prostoru glede na kvadraturu tega prostora (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020h).

2.1 Sprejeti ukrepi zaradi epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 za gostinstvo

Gostinstvo je ena izmed panog, ki jih je COVID-19 najbolj prizadel. Temu lahko pripišemo to, da so bili prvi, ki so morali po navodilih Vlade RS zapreti svoja vrata (16. marec 2020) in zadnji, ki so jih potem odprli. Po prvem valu je bilo to 14. maja 2020 zvečer. To je veljalo za celotno Slovenijo.

Pri drugem valu je država gostinske lokale odpirala glede na to, v kateri regiji so bili in v kateri fazi epidemije je bila regija. Prvi so svoja vrata odprli gostinski lokali v Posavski regiji in Jugozahodni Sloveniji. Takrat so lahko stranke postregli na svojih terasah in vrtovih. Ko je 10. maja 2021 Slovenija izpolnila vse pogoje, da je vstopila v rumeno fazo sproščanja ukrepov (povprečno število sedemdnevnik okužb je manjše od 600, število bolnikov zaradi

COVIDA-19 pa pod 500), so lahko vsi gostinci odprli notranjost lokalov pod pogoji prebolel-cepljen-testiran (Podobnik, 2021).

Ko so gostinci 15. maja 2020 lahko odprli svoja vrata gostiln, kavarn, restavracij in barov, so naleteli na ogromno ukrepov, ki so jim v veliki večini nasprotovali, saj so negativno vplivali na njihovo poslovanje. Številni gostinci so posledično ostali zaprti (Markoja, 2021):

- Opravljanje gostinskih dejavnosti znotraj gostinskih lokalov: ogromno lokalom se ne spleča odpreti svojih vrat, saj nimajo dovolj velikih teras, v primeru slabega vremena nimajo vsi terase pod streho.
- Večje finančno breme: breme plač zaposlenih se v primeru, da podjetje posluje več kot sedem dni, prestavi na podjetje. Ker je situacija tako nepredvidljiva, se je veliko gostincev balo, saj niso vedeli, kaj jih čaka jutri. Od njihovega zaprtja je odvisno to, koliko živil in pijače bodo kupili, zaprtje bi potem ponovno pomenilo, da bi morala podjetja zavreči večino teh živil.
- Ostali ukrepi pri opravljanju gostinskih storitev na vrtovih in terasah: gostinci so imeli predpisano razdaljo 3 metre med mizami in 1,5 metra med gosti, ki sedijo za isto mizo. To vse je številnim lokalom težko zagotoviti, saj nimajo dovolj velike terase in težko zagotovijo razdaljo 1,5 metra med gosti.

Poleg vsega tega je v gostinstvu rekorden padec povpraševanja in zaupanja v ta poklic, saj je ljudi strah ponovnega zaprtja in posledično tega, da ponovno ostanejo brez dohodka (Sarić, 2020). Nacionalni inštitut za javno zdravje je ob odprtju gostinskih lokalov gostincem sporočil, da je najpametneje, da iz ponudbe izločijo samopostrežno ponudbo, strankam bodo morali onemogočiti dostop do otroških igral in revij, v notranjosti prostorov bodo gosti morali uporabljati masko, ki jo lahko snamejo za mizo. Onemogočiti so morali to, da bi si gosti lahko sami postregli z začimbami, jedilni pribor so morali prinesiti tako, da mora imeti gost prvi stik z njimi. Vse to in še več je gostincem otežilo ponovno odprtje svojih vrat (Pavlič Jerič & Kerin Kovač, 2020).

2.2 Sprejeti ukrepi za omilitev posledic epidemije: nadomestilo plač zaposlenim na začasnem čakanju na delo doma

Državni zbor je zato, da bi omilil posledice epidemije za državljane in gospodarstvo 2. aprila 2020 sprejel Zakon o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 ter omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (v nadaljevanju ZIUZEOP). Ta zakon je veljal od vključno 13. marca 2020 do 31. maja 2020 z možnostjo podaljšanja za 30 dni v primeru, da epidemija ne bo preklicana do 15. maja 2020. Ukrepi v tem zakonu so bili naslednji (BDO Slovenija, 2020):

- povračilo nadomestila plač zaposlenim na začasnem čakanju na delo doma in oprostitev plačila prispevkov,

- povračilo nadomestila plače zaposlenim zaradi odsotnosti iz razloga višje sile in oprostitev plačila prispevkov,
- oprostitev plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in krizni dodatek,
- samozaposleni: izredna pomoč v obliki mesečnega temeljnega dohodka, ki je bil izplačan za marec, april in maj 2020, oprostitev plačila vseh prispevkov za socialna zavarovanja za mesec april in maj 2020 ter oprostitev plačila obrokov akontacije dohodnine od dohodka iz dejavnosti, za mesec april in maj 2020,
- nadomestilo v breme obveznega zdravstvenega zavarovanja.

2.2.1 Povračilo nadomestila plač zaposlenim na začasnem čakanju na delo doma in oprostitev plačila prispevkov

20. marca 2020 je Državni zbor RS sprejel Zakon o interventnih ukrepih na področju plač in prispevkov. Zakon ureja delno povračilo izplačil nadomestila plače zaposlenim, ki jim delodajalec začasno, zaradi epidemije, ne more zagotavljati dela, in to, da so upravičenci oproščeni plačila prispevkov za socialno varnost. Ta del zakona je najbolj relevanten za izbrano gostinsko podjetje. Poleg začasnega čakanja na delo zakon ureja povračilo nadomestil plače zaposlenim, ki imajo odrejeno karanteno.

Delodajalec, ki je upravičen do delnega povračila izplačanih nadomestil, mora predložiti opis svojega poslovnega položaja zaradi posledic epidemije, v katerem mora biti jasno razvidno, da istočasno ne more zagotavljati dela vsaj 30 % vseh zaposlenim. V tej izjavi se delodajalec pisno zaveže, da bo ohranil delovna mesta zaposlenih na začasnem čakanju na delo vsaj še šest mesecev od začetka začasnega čakanja na delo.

Pogoj, da lahko delodajalec uporabi zakon sebi v korist, je, da ne sme imeti vrednost neplačanih zapadlih obveznosti do finančne uprave na dan vloge 50 € ali več in če v zadnjih treh mesecih pred začasnim čakanjem na delo ni redno izplačeval vseh prispevkov ali plač. V skladu s tem zakonom se upravičencu odloži plačilo prispevkov za plačilo v mesecu aprilu, maju in juniju 2020 (Zakon o interventnih ukrepih na področju plač in prispevkov (ZIUPP), št. 36/2020).

Delodajalec lahko v skladu s tem zakonom napoti zaposlenega na začasno čakanje na delo za največ tri mesece. Pravico do uveljavitve le-tega mora vložiti v pisni ali elektronski obliki pri Zavodu RS za zaposlovanje, v osmih dneh napotitve zaposlenega na začasno čakanje na delo, vendar najkasneje do 30. septembra 2020. Ukrep je bil sprejet zato, da bi se ohranila delovna mesta, ki bi bila zaradi epidemije izgubljena.

Nadomestilo mora znašati 80 % osnove, pri čemer kot osnovo določimo povprečje zadnjih treh plač. Pogoj je, da le-ta ne znaša manj od minimalne plače v Sloveniji in več od povprečne plače v RS v letu 2019.

Država je kasneje sprejela Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (v nadaljevanju ZIUZEOP-A), ki je bil sprejet s strani Državnega zbora RS na seji 28. aprila 2020. Ta zakon dopolnjuje ZIUZEOP.

Država je te zakone urejala v različnih, tako imenovanih protikoronskih ukrepih. V nadaljevanju opišem samo tiste, ki so relevantni za obdobje 2020.

Delodajalec je bil upravičen do vračila izplačanih nadomestil za plačo in prispevkov (delodajalca in zaposlenega), če (po ZIUZEOP) (Scortegagna Kavčnik & Drobež Tomšič, 2020):

- ni neposredni ali posredni proračunski uporabnik državnega ali občinskega proračuna, tuje diplomatsko predstavništvo in konzulat, predstavništvo mednarodnih organizacij ter institucije, organi in agencije EU v Sloveniji in mednarodne organizacije,
- je imel v letu 2019 delež prihodkov iz javnih virov večji od 70 %,
- delodajalec opravlja finančno in zavarovalniško dejavnost,
- se delodajalec nahaja v skupini K po standardni klasifikaciji dejavnosti,
- ima več kot deset zaposlenih na dan 13. marca 2020,
- ima status humanitarne organizacije ali status invalidske organizacije in še nekaj izjem.

Poleg prej omenjenih pogojev, ki jih mora delodajalec izpolnjevati, je ogromno izjem. Prav tako je eden izmed pogojev, da so upravičeni delodajalci, ki bodo po svojem lastnem mnenju v prvem polletju 2020 imeli 50 % manjšo rast prihodkov glede na isto obdobje v letu 2019. V primeru, da je delodajalec narobe ocenil situacijo, bo dolžan vrniti dano pomoč.

V primeru, da delodajalec v letu 2019 ni posloval, se gleda mesec februar v letu 2020, katerega prihodki morajo biti v mesecu marcu manjši za 25 % in v mesecu aprilu in/ali maju manjši vsaj za 50 % glede na februar 2020. Prav tako mora imeti delodajalec poravnane vse obveznosti za zadnjih pet let (Scortegagna Kavčnik & Drobež Tomšič, 2020).

Naknadno je bil sprejet še ZIUZEOP-A, ki je začel veljati 13. marca 2020. Zakon določa, da so do pomoči upravičeni tisti delodajalci, katerih prihodki bodo po njihovi oceni v letu 2020 glede na leto 2019 padli za več kot 10 %. V tem zakonu je nekaj izjem, ki niso relevantne za podjetje, ki ga v nadaljevanju opisujem, zato tega ne omenjam podrobno.

Glede na to, kateri zakon se upošteva, je odvisno od tega, katera rešitev je ugodnejša za podjetja. Pomembno je, da so podjetja pravilno upoštevala prihodke, ki so se upoštevali. ZIUZEOP-A je določil, da se za prihodke štejejo izključno čisti prihodki od prodaje (Scortegagna Kavčnik & Drobež Tomšič, 2020).

Delodajalci, ki ustrezajo pogojem, so od 13. marca do 31. maja 2020 upravičeni do nadomestila plače (vedno govorim o bruto plači, razen če ni drugače napisano) in do oprostitve plačila vseh socialnih prispevkov. Zaposleni ima pravico do nadomestila plače v

višini 80 % osnovne plače, ki jo dobi, ko dela, razen, če je ta znesek manjši od minimalne plače (940,58 EUR). V tem primeru mora zaposleni dobiti znesek, ki je vsaj v višini minimalne plače.

Delodajalcu je država povrnila nadomestilo za plače, a največ v višini mesečne povprečne plače v letu 2019, in sicer v znesku 1.753,84 EUR (trenutno je to povprečna bruto plača). V primeru, da je nadomestilo za zaposlenega višje od povprečne plače, je vsota nad tem zneskom strošek delodajalca (Scortegagna Kavčnik & Drobež Tomšič, 2020).

Glede na posamezni protikoronski ukrep se razlikuje znesek, ki ga država krije namesto delodajalca. Več o tem opišem v nadaljevanju.

3 VPLIV UKREPOV EPIDEMIJE KORONAVIRUSNE BOLEZNI COVID-19 NA IZBRANO GOSTINSKO PODJETJE

V nadaljevanju na kratko predstavim podjetje, potem se osredotočim na to, kateri od paketov COVID-19 so se nanašali na izbrano podjetje v letu 2020 in na kakšen način. Vsi paketi imajo več različnih ukrepov, opišem tiste, ki so bili relevantni za podjetje oziroma se navezujejo na zaposlene na čakanju.

3.1 Predstavitev podjetja

Izbrano podjetje ima sedež v središču Kranja ter ima veliko ponudbo pijače in hrane. Pred epidemijo in ukrepi, povezanimi s COVIDOM-19, so bili v tem lokalnu različni koncerti, potopisni dogodki, srečelovi. Podjetje posluje že nekaj let in je med mladimi in starejšimi zelo priljubljeno.

Glede na to, da je bilo izbrano podjetje v času koronakrize zaprto, je temu prilagodilo svoje poslovanje in težavo reševalo na takšen način, da je imelo dostavo hrane in pijače. V ta namen so razširili svojo ponudbo jedi in na različnih omrežjih prirejali nagradne igre ter redno objavljali svoje novosti, ki so jih vključili v ponudbo. Izbrano podjetje se je na takšen način prilagodilo situaciji z namenom, da bi bili čim manj oškodovani.

12. marca 2020 so imeli v podjetju pet zaposlenih oseb. Ena od zaposlenih oseb je bila ves čas epidemije na bolniški odsotnosti, ena je imela pogodbo za določen čas, ki je potekla konec meseca septembra 2020, kar pomeni, da so imele tri osebe v podjetju pogodbo za nedoločen čas. Zaradi varovanja podatkov več informacij o izbranem podjetju ne smem izdati (Izbrano podjetje, 2020a).

3.2 Vpliv prvega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje

Pri prvem paketu je bil sprejet Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP). Ta zakon je opisan že zgoraj, a ima naslednjo določbo, ki je relevantna za izbrano podjetje. Po tem zakonu lahko delodajalec svojega zaposlenega napoti na začasno čakanje na delo najdlje do vključno 31. maja 2020. Kot že omenjam, nadomestilo plače ne sme biti nižje od minimalne plače v Sloveniji (Finančna uprava Republike Slovenije, brez datuma):

Da so bili delodajalci upravičeni do pomoči, so morali vložiti REK-obrazec za izplačila za mesec marec, april in maj, in sicer REK-1, ki je bil pod šifro 1004 – Nadomestilo plače za čakanje na delo v času epidemije. Pod to se uvrščajo (Finančna uprava Republike Slovenije, brez datuma):

- plača in vsa nadomestila plač ter povračila stroškov v zvezi z delom,
- obračunane bonitete,
- premije na prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje.

Ta REK-obrazec je stopil v veljavo 13. marca 2020. Delodajalci so bili zaradi prvega paketa upravičeni do vračila vseh prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje od 13. marca 2020 za tiste zaposlene, ki delajo. Prav tako je država v 100 % krila znesek nadomestila začasnega čakanja na delo za zaposlene, kar pomeni vsaj 80 % plače. Poleg tega so delodajalci oproščeni plačila vseh socialnih prispevkov za zaposlene, ki so na čakanju (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020b).

Kot že omenjam, je v izbranem podjetju pet zaposlenih. Ker je bil nekdo od zaposlenih celotno leto 2020 na bolniški odsotnosti, njegovih stroškov v izračunih ne upoštevam, saj njegove stroške krije Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije in se ne nanašajo na epidemijo koronavirusne bolezni COVID-19. V nadaljevanju predstavim stroške plač zaposlenih na čakanju v EUR za marec in april 2020, ki so prikazani v tabeli 2.

Iz tabele 2 je razvidno, da bi bil skupni strošek plač, brez pomoči države, v marcu 2020 5.089 EUR, z njeno pomočjo je znašal 2.465 EUR. Razlog je v tem, da je izbrano podjetje v tem obdobju poslovalo 11 dni, ki niso bili kriti iz proračuna Republike Slovenije.

April 2020 je edini mesec, ko so bili vsi zaposleni na čakanju, zato je v tem obdobju tudi strošek plač manjši. Iz tabele 2 lahko vidimo, da je strošek plač v aprilu znašal 4.851 EUR, takšno je bilo tudi kritje države, kar pomeni, da izbrano podjetje ni imelo nič stroška s svojimi zaposlenimi.

Tabela 2: Stroški plač za marec in april 2020

Mesec	Vrednost bruto bruto plač	Covid pomoč	Končni strošek plač za podjetje
Marec	5.089	2.624	2.465
April	4.851	4.851	0

Vir: Izbrano podjetje (2020b).

Prvi paket je bil zelo ugoden za delodajalce, ki so imeli zaposlene na začasnem čakanju zaradi epidemije, saj praktično niso imeli nič stroškov s svojimi zaposlenimi. Menim, da je država s tem paketom resnično šla podjetjem nasproti in da jim je s pomočjo tega paketa uspelo ohraniti čim več delovnih mest. S tem paketom so bili v prednosti predvsem tisti delodajalci, ki so imeli svoje zaposlene prijavljene za določen ali nedoločen čas. Tistim delodajalcem, ki so jim pri poslovanju največ pomagali študentje, so imeli sodelavce najete prek podjemne pogodbe ali niso redno plačevali svojih obveznosti, so v tem paketu ostali brez pomoči.

3.3 Vpliv drugega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje

S 1. majem 2020 je v veljavo vstopil Zakon o zagotovitvi dodatne likvidnosti gospodarstvu za omilitev posledic epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 (ZDLGPE), z namenom, da bi podjetjem omogočili oživitev njihovih investicij in posledično ohranitev delovnih mest. Ta paket dopolnjuje prvega, najpomembnejša značilnost je, da so delodajalci, ki so jim prihodki upadli za več kot 10 % v letu 2020 glede na leto 2019, upravičeni do nadomestila plač zaposlenih (LEXPORA d. o. o., 2020b).

Maja 2020 so se vladni ukrepi za omejitev širjenja epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 počasi začeli rahljati in nekatera podjetja so lahko poslovala ob upoštevanju sprejetih pravil (Bezjak & Dugulin, 2020):

- za isto mizo lahko sedijo le člani istega gospodinjstva,
- med gosti za isto mizo mora biti razdalja 1,5 metra,
- opravljanje dejavnosti zgolj na terasah in vrtovih lokalov,
- najmanj 3 metre razdalje med mizami na terasah in vrtovih,
- razkuževanje rok ob vstopu v prostor,
- nošenje mask v notranjosti prostorov,
- gostinci morajo vsako uro razkuževati toaletne prostore in trajno izključiti sušilce rok ter jih nadomestiti s papirnatimi brisačami za enkratno uporabo,
- onemogočiti dostop do igral in igrač za najmanjše goste.

V izbranem podjetju so enega zaposlenega umaknili iz čakanja in ga razporedili na delo v lokal. Natančneje en dan v maju 2020 je bil na čakanju, ostalo se je štel kot redno delo.

Torej so v maju bile tri osebe na čakanju, ena se je vrnila nazaj na delo, ker so se odločili, da bodo imeli možnost ponudbe to-go.

V tabeli 3 je prikazan strošek plač v EUR za mesec maj 2020, kjer vidimo, da je bil strošek bruto bruto plač v podjetju za maj 2020 4.998 EUR, državna pomoč je znašala 3.780 EUR. V tem obdobju je država krila vse stroške bruto bruto plač tistih zaposlenih, ki so bili na čakanju. Končni strošek plač za podjetje je v tem mesecu višji, ker ena oseba ni bila več na čakanju in je podjetje moralo zanjo samo kriti stroške.

Tabela 3: Stroški plač za mesec maj 2020

Mesec	Vrednost bruto bruto plač	Covid pomoč	Končni strošek plač za podjetje
Maj	4.998	3.780	1.218

Vir: Izbrano podjetje (2020b).

Pri tem paketu je pomemben tudi 34. člen, ki se nanaša na najemnine. Zakon pravi, da se najemnikom poslovnih stavb ali prostorov, ki so v lasti RS ali v lasti samoupravnih lokalnih skupnosti, ki jim je zaradi epidemije onemogočeno ali oteženo opravljanje dejavnosti, ne zaračunava najemnina ali vsaj del najemnine, vendar tega člena ne opisujem podrobneje, saj se ne navezuje na zaposlene na čakanju (LEXPORA d. o. o., 2020b).

3.4 Vpliv tretjega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje

Tretji paket je bil sprejet 19. maja 2020 ter predstavlja nadgradnjo prvega in drugega koronskega paketa. Pri tem je bilo sprejetih kar nekaj ključnih ukrepov na področju gospodarstva in najpomembnejši za izbrano gostinsko podjetje je, da je država subvencionirala nadomestila za čakanje na delo za vse panoge še mesec dni po preklicu epidemije, in sicer do 30. junija 2020 (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020c).

Do povračila nadomestila plač zaradi začasnega čakanja na delo so upravičeni tisti delodajalci, ki svojim zaposlenim ne morejo zagotavljati dela zaradi omejitev, ki jih je prinesla epidemija. Kot v prejšnjih ukrepih je tudi ta veljaven za tiste delodajalce, ki so jim prihodki so v letu 2020 upadli za več kot 10 % glede na leto 2019.

Ta paket se od prejšnjih razlikuje po tem, da je določena višina pomoči pri delnem povračilu izplačanega nadomestila plače. Tu država krije 80 % nadomestila plače. V to so vključeni nadomestilo plače in vsi prispevki za socialna zavarovanja. To pomeni, da delodajalec krije ostalih 20 % prispevkov in nadomestila plače. Nadomestilo plače ne sme biti nižje od minimalne plače v RS (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020d).

Junija 2020 je bila v izbranem podjetju ena oseba v celoti na čakanju, dve sta bili na delu za polovični delovni čas, ena je opravila 4 ure dela. V tabeli 4 je prikazan skupni strošek plač junija 2020 za podjetje v EUR, kjer je razvidno, da je država podjetju v juniju 2020 povrnila 1.651 EUR in če ta znesek odštejemo od stroška bruto bruto plač, dobimo, da je končni strošek plač za podjetje v juniju 2020 znašal 3.599 EUR. Razlog, da je ta znesek višji od preteklih mesecev, ko je država dajala pomoč zaradi COVIDA-19, je v tem, da niso bile več vse osebe na čakanju, prav tako je država krila manjši znesek stroška zaposlenih na začasnem čakanju na delo.

Tabela 4: Stroški plač za mesec junij 2020

Mesec	Vrednost bruto bruto plač	Covid pomoč	Končni strošek plač za podjetje
Junij	5.250	1.651	3.599

Vir: Izbrano podjetje (2020b).

Ker vladni ukrepi za omejitev širjenja epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 niso bili več tako strogi in so gostinski lokali lahko poslovali v dokaj normalnih zahtevah, sem mnenja, da je bilo odločitev, da je podjetje ponovno začne s poslovanjem, pametno. Prav tako menim, da ni nič narobe s tem, da niso bili več vsi zaposleni na čakanju. Kar lahko štejem v plus podjetja je, da so se znašli na takšen način, da so zaposlene delno pustili na čakanju, saj so tako vseeno lahko normalno obratovali, poleg tega so dobivali še državno pomoč.

3.5 Vpliv četrtega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje

Da bi se ohranilo čim več delovnih mest, je bil podaljšan vladni ukrep za povračilo nadomestila plače za čakanje na delo. Vlada je nadomestilo plač začasnega čakanja na delo podaljšala še za en mesec – do 30. septembra 2020 (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020e).

Tako je s tem paketom s strani Zavoda za zaposlovanje delodajalec upravičen do delnega povračila za zaposlene na čakanju v višini 80 % nadomestila plače. Ta znesek je omejen z višino najvišjega zneska za primer brezposelnosti, kar znaša 892,50 EUR. Delodajalec je bil omejen s tem, da v času koriščenja tega ukrepa ni smel odpuščati svojih zaposlenih oziroma večjega števila zaposlenih iz poslovnih razlogov (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020f).

V juliju 2020 je bila v izbranem podjetju situacija podobna kot v juniju 2020. Dve osebi sta bili zaposleni za polovični delovni čas, ena za polni, ena je ostala na čakanju ter zaposlena oseba, ki je bila na bolniški odsotnosti.

V tabeli 5 je prikazan strošek plač za mesec julij, avgust, september in oktober 2020 v EUR. Tako je razvidno, da je država v mesecu juliju 2020 krila stroške plač v višini 1.648 EUR. To je razlog, da je bil končni strošek plač za podjetje manjši, kot je bila prvotna bruto bruto plača, in sicer 4.063 EUR. Tako kot v juliju 2020 je bilo v avgustu 2020 vse enako, in sicer en zaposleni na čakanju, en zaposleni za polni delovni čas in dva za polovičnega ter en, ki je na bolniški. V tem mesecu je bil skupni strošek plač 5.633 EUR, od tega je država podjetju povrnila 1.648 EUR denarne pomoči, kar pomeni, da je podjetje moral plačati 3.985 EUR za stroške plač. Glede na to, da so lokali v tem obdobju lahko normalno poslovali, menim, da se je država pametno odločila glede kritja stroškov in s tem res stopila nasproti gostincem.

V septembru 2020 so imeli v podjetju na delu tri osebe s polnim delovnim časom in eno, ki je bila na čakanju prijavljena za 144 ur. Podjetje je bilo v tem mesecu deležno pomoči v višini 616 EUR, končni strošek plač za podjetje je znašal 5.326 EUR. V tem mesecu je strošek plač višji, saj je bila zgolj ena oseba na čakanju in posledično je morale podjetje skoraj vse stroške plač kriti iz poslovanja. To ne pomeni, da je bilo podjetje zaradi tega na slabšem, saj so morali v podjetju glede na višino prometa in obiskanost svoje zaposlene odstraniti iz čakanja. V tem mesecu je podjetje v svojo ponudbo dodalo še nekaj jedi, katere so potem razvažali.

Oktober 2020 se je zmanjšalo število zaposlenih, saj je enemu od njih potekla pogodba in glede na negotove čase mu je niso podaljšali. Oktobra so okužbe COVID-19 v državi ponovno začele rasti in 19. oktobra 2020 je bila ponovno razglašena epidemija. Poslovanje izbranega podjetja se je zmanjšalo, zaradi tega je bil eden od zaposlenih za 40 ur (5 dni) prijavljen na čakanju, en na polovičnem delovnem času in en zaposleni, ki je bil v celoti prijavljen na začasnem čakanju na delo. V tem mesecu je podjetje moralo ravnati taktično zaradi ponovne rasti okužb in si iz poslovanja pokriti čim večji strošek dela zaposlenih.

Iz tabele 5 vidimo, da je bil oktober 2020 že strošek plač bistveno manjši zaradi tega, ker ena oseba ni bila več zaposlena, prav tako je bil višji znesek pomoči zaradi COVIDA-19. Končni strošek plač v izbranem podjetju je zato znašal 2.702 EUR.

Tabela 5: Strošek plač za mesec julij, avgust, september in oktober 2020

Mesec	Vrednost bruto bruto plač	Covid pomoč	Končni strošek plač za podjetje
Julij	5.711	1.648	4.063
Avgust	5.633	1.648	3.985
September	5.942	616	5.326
Oktober	4.000	1.298	2.702

Vir: Izbrano podjetje (2020b).

3.6 Vpliv petega in šestega paketa ukrepov za omilitev posledic epidemije na izbrano gostinsko podjetje

Peti paket ukrepov je namenjen predvsem zaščiti delovnih mest, skrbi za starejše in preprečevanju širjenja okužb s COVIDOM-19. Ta paket je postal veljaven 24. oktobra 2020. Država je v tem paketu subvencioniranje čakanja na delo podaljšala vse do konca leta 2020, in sicer za vse tiste panoge, ki izkazujejo vsaj 20-odstotni upad prihodkov v letu 2020 glede na leto 2019 (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2021b).

Šesti paket ukrepov je začel veljati 28. oktobra 2020. V njem so podaljšali nadomestilo plače za čakanje na delo do vključno 31. januarja 2021. Poleg tega so v tem ukrepu povišali povračilo nadomestila plače za čas čakanja na delo za vse vloge od meseca novembra 2020 dalje. Podjetje se je lahko odločilo za eno izmed dveh možnosti, in sicer (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2021c):

- 100-odstotno nadomestilo plače (če podjetje ni in tudi ne bo preseglo 800.000 EUR državne pomoči),
- 80-odstotno nadomestilo plače.

Delodajalec lahko sam izbere, kaj od tega bo izbral, podlaga za to bo njegova izjava o tem, da še ni prejel 800.000 EUR državne pomoči. Ta ukrep je veljal od 1. novembra 2020 do 31. januarja 2021 (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2021c).

Izbrano podjetje se je odločilo za prvo možnost. Tako je 100 % bruto plače krila država, medtem ko je podjetje moralo pokriti prispevke na bruto plače v višini 16,10 %.

Novembra 2020 sta bili dve osebi v celoti na čakanju, ena delno in ena na bolniški. V tabeli 6 je prikazan skupni strošek plač za november in december 2020 v EUR, kjer vidimo, da je država v mesecu novembru 2020 krila strošek plač v višini 2.329 EUR, kar pomeni, da je končni strošek podjetja 1.502 EUR. Tu lahko vidimo, da se pozna, da država ni krila bruto plače, ampak zgolj 100-odstotno nadomestilo plače. Zaradi tega je končni strošek podjetja malo višji, kljub temu da sta bili dve osebi na začasnem čakanju na delo in ena oseba, ki je bila prijavljena za polovični delovni čas.

V mesecu decembru 2020 je skupni strošek podjetja znašal 3.857 EUR, pomoč države ostaja enaka kot v mesecu novembru 2020, in sicer 2.329 EUR. Razlika je samo v vrednosti bruto bruto plač, ki so bile v mesecu decembru malo višje, kar je razlog, da je končni strošek plač za podjetje v mesecu decembru 2020 višji kot v novembru 2020, in sicer 1.528 EUR.

Tabela 6: Strošek plač v mesecu novembru in decembru 2020

Mesec	Vrednost bruto bruto plač	Covid pomoč	Končni strošek plač za podjetje
November	3.831	2.329	1.502
December	3.857	2.329	1.528

Vir: Izbrano podjetje (2020b).

Kar je prav tako pomembno pri tem paketu, to, da je bil v njem pripravljen predlog za pomoč pri kritju dela fiksnih stroškov vsem podjetjem, ki so imeli v primerjavi z lanskim letom (leto 2019) padec prihodkov od prodaje večji od 30 % v upravičenem obdobju. To kritje stroškov se nanaša na obdobje, ko je bil drugi val epidemije, torej od vključno 1. oktobra do 31. decembra 2020. Višino subvencije je država dodeljevala tako, da je podjetja ločila v dve skupini (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020g):

- podjetja, ki so jim prihodki v letu 2020 glede na leto 2019 padli med 30 % in 70 %,
- tista podjetja, ki so jim prihodki padli za več kot 70 % in jih je kriza najbolj prizadela.

Prva subvencija znaša 0,6 % od prihodkov od prodaje v letu 2019 za vsak upravičeni mesec (oktober, november in december), kar pomeni, da ta podjetja dobijo subvencijo v višini 1,8 % prihodkov od prodaje v letu 2019. Najbolj prizadeta podjetja so dobila subvencijo v višini 1,2 % od prihodkov leta 2019, kar na koncu znaša skupaj 3,6 % prihodkov od prodaje. Pri tem ukrepu je bila prav tako omejitve najvišjega zneska, ki je vezana na delovna mesta, saj je cilj vseh teh ukrepov, da se le-ta ohranijo. Najvišji znesek subvencije, ki se ne more preseči, znaša 1.000 EUR na vsakega zaposlenega, ki ima pogodbo za nedoločen čas, na mesec oktober (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2020g).

Glede na vse podatke, ki sem jih pridobila, menim, da je država več kot dovolj pomagala podjetju s povračilom stroškov plač, saj je krila večinski delež stroška plač oziroma v določenih mesecih celoten strošek plač. Podjetje se je lahko samo odločilo, kdo bo na čakanju in kdo ne. V podjetju so sami presodili, da se jim bolj splača imeti ponudbo to-go kot vse zaposlene na čakanju. To je bila njihova poslovna odločitev, ki so jo pred sprejetjem ustrezno pretehtali. Glede na pričakovane prihodke so morali oceniti, ali si pokrijejo vsaj vse variabilne stroške, vsaj strošek/stroške zaposlenega/zaposlenih, ki ni oziroma niso več na čakanju, strošek porabljene zaloge (pijača, hrana) in tako naprej.

4 POSLOVNI IZID IZBRANEGA PODJETJA V LETU 2019 IN LETU 2020

Glede na dane podatke ne morem sklepati, kako je izbrano podjetje poslovalo in kakšen vpliv je imela epidemija na poslovni izid, zato sem se odločila med seboj primerjati leto 2019, ko je podjetje poslovalo normalno, in leto 2020, ko so veljala razna zaprtja in omejitve, povezane s poslovanjem podjetja.

Iz tabele 7 razberemo, da so se prihodki od prodaje zmanjšali za približno 45 % leta 2020 glede na leto 2019. To je bila posledica zaprtja in vseh omejitev, ki jih je določila država. Čeprav so bile v letu 2020 podjetju dane subvencije, dotacije, to ni prav veliko vplivalo na kosmati donos iz poslovanja. Logično je, da če je izbrano podjetje manj poslovalo, da so bili potem manjši poslovni odhodki, stroški blaga, materiala in storitev. To je posledično vodilo do tega, da je bil leta 2020 glede na leto 2019 poslovni izid manjši za približno 97 %. Ker so bili prihodki od prodaje toliko manjši v letu 2020 glede na leto 2019, je posledično to vplivalo na dobiček podjetja.

Stroški dela so bili v letu 2019 nižji, ker se je v letu 2019 vse knjižilo na konto strošek dela, kar pomeni, da so breme plač in tudi refundacijo (ki je nižala strošek dela) knjižili na ta konto. V letu 2020 so refundacijo knjižili na drugo konto, kar je posledično povečalo strošek dela v letu 2020.

Tabela 7: Poslovni izid podjetja v letu 2019 in 2020

Leto	2019 (v EUR)	2020 (v EUR)	Razlika v %
Čisti prihodki od prodaje	655.966	358.655	- 45,32
Subvencije, dotacije, regresi, kompenzacije in drugi prihodki, ki so povezani s poslovnimi učinki	11.206	70.621	530,21
Kosmati donos iz poslovanja	667.172	429.276	-35,66
Poslovni odhodki	624.049	426.743	-31,62
Stroški blaga, materiala in storitev	534.519	305.227	-42,90
Stroški dela	52.815	85.743	62,35
Odpisi vrednosti	35.279	35.928	1,84
Drugi poslovni odhodki	463	787	69,98
Dobiček iz poslovanja	43.123	2.533	-94,13
Finančni prihodki	3	3	0,00
Finančni odhodki	929	718	-22,71
Celotni dobiček	46.796	1.814	-96,12
Čisti dobiček obračunskega obdobja	39.214	1.071	-97,27

Vir: Izbrano podjetje (2019a); Izbrano podjetje (2020b).

4.1 Končni strošek plač v letu 2019 in 2020

Da bi dobila realnejšo sliko, v tabeli 8 prikazujem končni strošek plač v letu 2019. V tem letu je imelo izbrano podjetje strošek s plačami v višini 42.072 EUR. Realen strošek dela v letu 2019 je 42.072 EUR, kar predstavlja manj, kot je podano v tabeli s poslovnim izidom podjetja.

Kot sem že omenila, so v računovodstvu refundacijo knjižili med stroške dela. Da bi videla, kakšni so realni stroški dela, sem dobila podatke o dejanskih stroških plač vseh zaposlenih v EUR, ki so delali.

Tabela 8: Strošek plač v breme podjetja v letu 2019

Mesec	Končni strošek plač
Januar	3.381
Februar	3.421
Marec	3.131
April	2.907
Maj	3.441
Junij	2.915
Julij	3.656
Avgust	2.388
September	3.808
Oktober	3.990
November	4.499
December	4.535
Skupaj	42.072

Vir: Izbrano podjetje (2019b).

Da bi lahko primerjala, koliko je država pomagala izbranemu podjetju, v tabeli 9 prikažem strošek plač v letu 2020 v EUR, ki je bil v breme podjetja. V tem letu je končni strošek plač podjetja, zaradi finančne pomoči države, znašal 37.628 EUR, kar je za približno 38 % manj od zneska, ki bi ga podjetje moralo plačati v primeru, da država ne bi nudila finančne pomoči.

Iz tabele 9 je razvidno, da je izbrano podjetje v letu 2020 dobilo 22.774 EUR denarne pomoči od države za delavce, ki so na začasnem čakanju od dela. Ta znesek bi v primeru, da država ne bi pomagala, podjetje moralo plačati samo ali zmanjšati število zaposlenih.

Strošek plač je v letu 2020 veliko višji kot v letu 2019. Razlog je, da je bil v obdobju od 1. januarja 2020 do 30. septembra 2020 zaposlen delavec, ki je imel višjo plačo v primerjavi z ostalimi. Število zaposlenih je prav tako nihalo, in sicer:

- od januarja 2019 do septembra 2019: štirje zaposleni,
- od oktobra 2019 do septembra 2020: pet zaposlenih,
- od oktobra 2020 do decembra 2020: štirje zaposleni.

Tabela 9: Strošek plač v breme podjetja v letu 2020

Mesec	Prejemki covid	Strošek plač	Končni strošek plač
Januar	-	5.659	5.659
Februar	-	5.581	5.581
Marec	2.624	5.089	2.465

se nadaljuje

Tabela 9: Strošek plač v breme podjetja v letu 2020 (nad.)

Mesec	Prejemki covid	Strošek plač	Končni strošek plač
April	4.851	4.851	0
Maj	3.780	4.998	1.218
Junij	1.651	5.250	3.599
Julij	1.648	5.711	4.063
Avgust	1.648	5.633	3.985
September	616	5.942	5.326
Oktober	1.298	4.000	2.702
November	2.329	3.831	1.502
December	2.329	3.857	1.528
Skupaj	22.774	60.402	37.628

Vir: Izbrano podjetje (2020b).

Iz vseh teh podatkov lahko vidimo, da je država delno pripomogla k temu, da izbrano podjetje ni zaprlo svojih vrat in da je kljub vsemu poslovalo z manjšim dobičkom. Prav tako menim, da se je podjetje pametno odločilo, ko je svoje poslovanje priredilo situaciji primerno – da so imeli ponudbo to-go in da so začeli razvažati hrano, ki so jo v svoje poslovanje uvedli v septembru.

S tem, ko so je vodstvo izbranega gostinskega podjetja septembra 2020 odločilo, da v svojo ponudbo dodalo še nekaj hrane in omogočili razvoz hrane ali osebni prevzem, je poskrbelo, da so tudi v času zaprtja gostinskih lokalov oni lahko delno poslovali. S tem, ko so v podjetju razširili svojo ponudbo so se odlično prilagodili spremembam in omejitvam v poslovanju, ki jih je sprejela Vlada RS, da bi zajezila epidemijo koronavirusne bolezni COVID-19.

4.2 Možni scenariji za izbrano podjetje v primeru, da država ne bi omilila ukrepov

Samo predvidevamo lahko, kaj bi bilo v primeru, da država ne bi krila stroškov začasnega čakanja na delo. Ena izmed možnosti je, da bi v podjetju odpustili zaposlene in si tako prihranili strošek, druga možnost je ta, da bi vse pustili tako, kot je, in plačali vse te stroške, kar v primeru, da podjetje nima prihrankov, ni mogoče, saj v času zaprtja niso dobili nobenih prihodkov.

V nadaljevanju so opisani krajši scenariji A, B in C. V njih sem napisala, kaj bi bilo v primeru, da država ne bi ponudila nikakršne pomoči izbranemu podjetju:

A: Izbrano podjetje bi odpustilo svoje zaposlene, da bi si zmanjšalo stroške s plačami. Marca, ko je bila epidemija uradno razglašena, bi v tem scenariju podjetje svojim delavcem dalo izredno odpoved o zaposlitvi. To bi jih pripeljalo do tega, da bi, kot je prikazano v tabeli 9, na letni ravni prihranili 60.402 EUR, v primeru, da celo leto ne bi nikogar zaposlili.

Ta predlog ni najboljši, saj so gostinska podjetja meseca maja lahko obratovala, kar pomeni, da bi ponovno potrebovali zaposlovati nov kader, poleg tega država ni omejila dostave na

dom. Menim, da bi bila to za podjetje na dolgi rok slaba poteza, saj bi ustvarilo še večje nezaupanje za ves novi kader, ki bi ga potem morali iskati in uvajati. Prav tako bi v času krize lahko nudilo dostavo na dom in s tem pridobilo nove stranke na dolgi rok, v primeru, da bi bili zadovoljni z njihovo ponudbo. Poleg tega je zelo malo verjetno, da bi se podjetje, celo leto ostalo zaprto na račun tega, da prihrani na plačah zaposlenih.

B: Podjetje bi najprej preneslo dobiček iz prejšnjih let, da bi pokrilo stroške plač, svoje zaposlene bi dalo na čakanje na delo doma. S tem ukrepom delodajalec želi ohraniti mesto zaposlenega v primeru, da zanj trenutno nima dela. Delodajalec mora zaposlenim na čakanju nuditi 80 % plače. Če okvirno izračunamo, kakšen bi bil v tem primeru strošek delodajalca ($60.402 \text{ EUR} * 0.8$), je končni znesek približno 48.000 EUR.

Ta ukrep bi poskrbel za zaupanje svojega kadra v vodstvo in za to, da podjetju ne bi bilo treba iskati novih zaposlenih in jih uvajati v svoj posel. Ker to ne bi bil edini strošek podjetja, ampak le eden izmed številnih, menim, da bi podjetje bilo prej primorano nehati poslovati in da ta možnost ni mogoča.

Oseбно menim, da je najboljša kombinacija C. To je mešanica med A in B. Ker je nastalo izredno stanje, bi delodajalec v marcu od petih zaposlenih odpustil dva, tri bi imel na čakanju in si s tem zmanjšal stroške dela.

Ker nihče ni vedel, koliko časa bodo trajale omejitve, si je delodajalec s tem zagotovil, da bi takoj, ko bi lahko ponovno obratovali, imel svojo delovno silo. Kasneje bi glede na prihodke zaposlovali nove ljudi, če bi bilo to potrebno, in v primeru ponovnega zaprtja, bi lahko imel dostavo na dom ali to-go ponudbo. Menim, da bi bila to najbolj optimalna rešitev za podjetje v primeru, da država ne bi nudila nikakršne pomoči.

SKLEP

Zaključna strokovna naloga raziskuje, kako je ukrep povračila stroškov dela zaradi začasnega čakanja na delo zaradi epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 dejansko pomagal izbranemu gostinskemu podjetju. V nalogi najprej opišem epidemijo COVID-19 in kako je le ta vplivala na brezposelnost v Sloveniji. To je prikazano v tabeli 1, kjer je razvidno, da ja brezposelnost začela počasi naraščati v marcu 2020, ko je bila v državi razglašena epidemija.

V nalogi potem opišem vse omejitve s katerimi so se srečevali gostinci in so negativno vplivali na njihovo poslovanje, pregledam vse pakete, ki so bili relevantni za leto 2020 in vsakega od njih preučim in v nalogu vključim tisto, kar je bilo pomembno za izbrano podjetje in se je nanašalo na zaposlene na čakanju.

Za vsakim opisom paketa pokažem, kako je država v praksi pomagala izbranemu gostinskemu podjetju. Zanima me dejanski znesek pomoči in koliko je znašal končni strošek delodajalca, kar je prikazano v tabeli 9.

Vsem paketom, ki jih opišem, je skupno, da je njihov namen, da ohranijo delovna mesta, ki so bila zaradi epidemije ogrožena. Paketi se razlikujejo po tem, da država v vsakem od njih krije drugačen delež stroška plač.

V prvem paketu, ki je veljal za marec in april, je krila od dneva zaprtja, torej od 11. marca naprej, 100-odstotni strošek bruto bruto plač, kar ne velja za vse pakete, saj je država to vedno spreminjala. Prva dva meseca sta bila najugodnejša za podjetje, potem je država to pomoč zmanjšala, v nekaterih mesecih za prispevke, v nekaterih je krila zgolj 80 % plače.

Zanima me, ali so ti paketi pomoči podjetju pomagali in ali so bili koristni. Na temelju vseh informacij pridem do zaključka, da je država dovolj pomagala podjetju in da zaradi sprejetih ukrepov Vlade RS izbrano gostinsko podjetje ni odpuščalo svojih delavcev ali celo popolnoma prenehalo obratovati, kar bi bil tudi eden od možnih scenarijev.

Kot je prikazano v tabeli 9, je Vlada RS namenila 22.774 EUR pomoči izbranemu gostinskemu podjetju za njegove delavce na čakanju. S tem je pripomogla k temu, da je podjetje lažje prebrodilo začasno zaprtje svoje dejavnosti zaradi epidemije koronavirusne bolezni COVID-19.

Podjetje si je pomagalo tudi samo. V času epidemije, natančneje v mesecu septembru, ko je bilo omejeno obratovanje gostinskim lokalom, so v svojo ponudbo dodali tudi nekaj hrane, ki so jo potem razvažali, poleg tega so imeli tudi možnost to-go, kar je prav tako pripomoglo k temu, da podjetje ni popolnoma prenehalo obratovati in da so tudi, ko je število okuženih oktobra 2020 ponovno pričelo rasti in je Vlada RS v državi razglasila epidemijo, oni lahko delno poslovali in imeli vsaj nekaj prihodkov.

Ampak zgolj ukrep začasnega čakanja na delo ni dovolj, da bi lahko naredila neki celoten zaključek, saj je v ozadju še veliko več dejavnikov, ki bi jih morali preveriti, da bi vedeli, koliko je bila država dejansko v pomoč. Kot recimo v šestem koronapaketu, kjer je država še delno krila fiksne stroške podjetij.

Situacija zaradi epidemije koronavirusne bolezni COVID-19 in vseh ukrepov države je veliko širša in bi jo morala raziskati v celoti in ne samo začasnega čakanja na delo zaradi epidemije, da bi lahko dejansko ocenila situacijo podjetja in podala mnenje, kje je država dovolj pomagala in kje bi lahko še več. Na temelju analize stroškov dela in primerjave med letom 2019 in 2020 menim, da je država izbranemu gostinskemu podjetju dovolj pomagala.

Preden sem se lotila naloge, sem bila mnenja, da bo to veliko preprosteje, saj je toliko informacij in virov, vendar sem imela težave, ker so se zakoni spreminjali in je bilo vedno

nekaj drugače. Prav tako je to obsežna tema, zato težko zgolj z usmeritvijo v eno področje pravilno ocenimo, kako sta epidemija in državna pomoč celovito vplivali na podjetje.

LITERATURA IN VIRI

1. BDO Slovenija. (2020, 7. april). *Nasvet: Mega interventni zakon – Ukrep, ki se navezujejo na delovna razmerja*. Pridobljeno 6. avgusta 2021 iz <https://www.bdo.si/sl-si/vpogledi/mega-interventni-zakon-ukrepi,-ki-se-navezujejo-na-delovna-razmerja>
2. Bezjak, Š. & Dugulin, T. (2020, 3. maj). *Natakar z masko, razkuževanje: odprtje lokalov in manjših trgovin ob strogih pravilih*. Pridobljeno 6. avgusta 2021 iz https://www.24ur.com/novice/korona/trgovine_2.html
3. Finančna uprava Republike Slovenije. (brez datuma). *REK obrazci*. Pridobljeno 16. julija 2021 iz https://www.fu.gov.si/davki_in_druge_dajatve/podrocja/dohodnina/rek_obrazci/#c1166
4. Izbrano podjetje. (2019a). *Letno poročilo za leto 2019*. Kranj.
5. Izbrano podjetje. (2019b). *Mesečni stroški plač za leto 2019*. Kranj.
6. Izbrano podjetje. (2020a). *Letno poročilo za leto 2020*. Kranj.
7. Izbrano podjetje. (2020b). *Mesečni strošek plač za leto 2020 in mesečni zneski Covid pomoči za zaposlene v čakanju za leto 2020*. Kranj.
8. Jenko, M. (2020a, 3. julij). *Junija manj brezposelnih kot maja, a bistveno več kot lani*. Pridobljeno 6. avgusta 2021 iz <https://www.delo.si/gospodarstvo/novice/junija-manj-brezposelnih-kot-maja-a-bistveno-vec-kot-lani/>
9. Jenko, M. (2020b, 3. december). *Drugi val epidemije v novembru povečal brezposelnost*. Pridobljeno 6. avgusta 2021 iz <https://www.delo.si/gospodarstvo/novice/drugi-val-epidemije-v-novembru-povecal-brezposelnost/>
10. LEXPERA d.o.o.. (2020a, 18. april). *Slovenija v mesecu in pol od prve okužbe do prvega sproščanja ukrepov – kronologija*. Pridobljeno 9. avgusta 2021 iz <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/dnevne-novice/262234>
11. LEXPERA d.o.o.. (2020b, 1. maj). *Zakon o zagotovitvi dodatne likvidnosti gospodarstvu za omilitev posledic epidemije COVID-19 (ZDLGPE)*. Pridobljeno 17. julija 2021 iz <https://www.iusinfo.si/zakonodaja/zdlgpe/clen-1>
12. Markoja, V. (2021, 19. april). *Sekcija za gostinstvo in turizem poziva, da se odprejo vsi gostinski lokali in nastanitve ter omili pogoje na terasah*. Pridobljeno 16. julija 2021 iz <https://www.ozs.si/novice/sekcija-za-gostinstvo-in-turizem-poziva-da-se-odprejo-vsi-gostinski-lokali-in-nastanitve-ter-omili-607e96282114e03ca3e5c366>
13. Nacionalni inštitut za javno zdravje. (brez datuma). *Koronavirus SARS-CoV-2*. Pridobljeno 14. julija 2021 iz <https://www.nijz.si/sl/koronavirus-za-splosno-javnost>
14. Pavlič Jerič, A. & Kerin Kovač, A. (2020, 14. maj). *Vlada preklicala epidemijo*. Pridobljeno dne 12. avgusta 2021 iz <https://www.rtvsllo.si/zdravje/novi-koronavirus/vlada-preklicala-epidemijo/523776>

15. Podobnik, N. (2021, 16. junij). *Iztekla se je druga razglasitev epidemije covid-19*. Pridobljeno 12. avgusta 2021 iz <https://www.sta.si/2912063/iztekla-se-je-druga-razglasitev-epidemije-covida-19>
16. Sarić, M. (2020, 11. junij). *Pandemija ohromila gostinstvo*. Pridobljeno 14. julija 2021 iz <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/8891>
17. Scortegagna Kavčnik, N. & Drobež Tomšič M. (2020, 14. april). *Čakanje na delo po interventnem megazakonu*. Pridobljeno 16. julija 2021 iz <https://www.revijaiks.si/2020/COVID-19/Davscine/clanek/5608671/cakanje-na-delo-po-interventnem-megazakonu>
18. Svet EU in Evropski svet. (brez datuma). *Časovnica – ukrepi Sveta v zvezi s covidom-19*. Pridobljeno 14. julija 2021 iz <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/coronavirus/timeline/>
19. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2020a, 12. marec). *Slovenija razglasila epidemijo novega koronavirusa*. Pridobljeno 14. julija 2021 iz <https://www.gov.si/novice/2020-03-12-slovenija-razglasila-epidemijo-novega-koronavirusa/>
20. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2020a, 12. marec). *Slovenija razglasila epidemijo novega koronavirusa*. Pridobljeno 14. julija 2021 iz <https://www.gov.si/novice/2020-03-12-slovenija-razglasila-epidemijo-novega-koronavirusa/>
21. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2020b, 1. junij). *Prvi paket ukrepov za omilitev posledic epidemije*. Pridobljeno 16. julija 2021 iz <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravlanje-posledic-epidemije/prvi-paket-ukrepov-za-omilitev-posledic-epidemije/>
22. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2020c, 18. november). *Tretji paket ukrepov za omilitev posledic epidemije (#PKP3)*. Pridobljeno 17. julija 2021 iz <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravlanje-posledic-epidemije/tretji-paket-ukrepov-za-omilitev-posledic-epidemije-pkp3>
23. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2020d, 2. junij). *Tretji paket protikoronskih ukrepov*. Pridobljeno 15. julija 2021 iz <https://www.gov.si/novice/2020-06-01-tretji-paket-protikoronskih-ukrepov/>
24. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje . (2020e, 27. avgust). *29. redna seja Vlade Republike Slovenije*. Pridobljeno 18. julija 2021 iz <https://www.gov.si/novice/2020-08-27-29-redna-seja-vlade-republike-slovenije/>
25. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje . (2020f, 26. oktober). *Četrti paket ukrepov za omilitev posledic*. Pridobljeno 18. julija 2021 iz <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravlanje-posledic-epidemije/cetrty-paket/>
26. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2020g, 4. december). *Kdo in kako lahko dobi subvencijo za fiksne stroške?*. Pridobljeno 16. julija 2021 iz <https://www.gov.si/novice/2020-11-16-kdo-in-kako-lahko-dobi-subvencijo-za-fiksne-stroske/>

27. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje . (2020h, 15. marec). *Vlada sprejela Odlok o začasni prepovedi prodaje blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji*. Pridobljeno 12. avgusta 2021 iz <https://www.gov.si/novice/2020-03-15-vlada-sprejela-odlok-o-zacasni-prepovedi-prodaje-blaga-in-storitev-potrosnikom-v-republiki-sloveniji/>
28. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2021a, 10. julij). *Koronavirus (SARS-CoV-2)*. Pridobljeno 14. julija 2021 iz <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2>
29. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2021b, 19. januar). *Peti paket ukrepov za omilitev posledic epidemije (#PKP5)*. Pridobljeno 19. julija 2021 iz <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravljanje-posledic-epidemije/peti-paket-ukrepov-za-omilitev-posledic-epidemije-pkp5/>
30. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2021c, 6. januar). *Šesti paket ukrepov za omilitev posledic epidemije (#PKP6)*. Pridobljeno 19. julija 2021 iz <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravljanje-posledic-epidemije/sesti-paket-ukrepov-za-omilitev-posledic-epidemije-pkp6/>
31. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (brez datuma a). *Registrirana brezposelnost*. Pridobljeno 16. julija 2021 iz https://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost#Slovenija
32. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (brez datuma b). *Vpliv epidemije SARS-CoV-2 na trg dela v Sloveniji*. Pridobljeno 16. julija 2021 iz https://www.ess.gov.si/_files/13330/Analiza_vpliva_epidemije_SARS-CoV-2_na_trg_dela.pdf